

УДК 343.16

О. Яновська,доктор юридичних наук,
професор кафедри правосуддя юридичного факультету
Київського національного університету імені Тараса Шевченка**Н. Дика,**студентка 4 курсу юридичного факультету
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

МОДЕЛЬ МИРОВОГО СУДУ В УКРАЇНІ

Ідея створення мирового суду в Україні була предметом розгляду багатьох українських учених і залишається актуальною й донині. Як приклад можна навести роботи вітчизняних дослідників О.В. Гетьманцева [1], В.М. Кампо [2], В.М. Тертишника [3], Д.А. Шигаля [4], В.І. Шишкіна [5] та інших. У процесі дослідження історії створення та розвитку цього інституту, а також аналізу досвіду зарубіжних країн, в яких успішно функціонують мирові суди, погляди вітчизняних науковців розділилися на дві протилежні групи. Деякі з них не вважають доцільним упровадження цього інституту в нашій країні, інші вважають це кроком уперед у розвитку судової системи в цілому.

Метою даного дослідження є проведення аналізу історичного досвіду зарубіжних країн, в яких функціонують мирові суди, обґрунтування та доведення необхідності запровадження мирових судів в Україні.

Що ж собою являє інститут мирового суду? Труднощі починаються із самого терміна. Так, в англійській мові, наприклад, на позначення цього явища використовуються різні терміни: justice, magistrate (мировий суддя), justice peace, lay justice (мирова юстиція), magistrates' court (мировий суд) [6, с. 27, 28]. Зазвичай вони вживаються як синоніми, хоча й мають деякі незначні відмінності. Наприклад, в Англії термін «magistrate» протиставляється терміну «justice» як, відповідно, оплачуваний мировий суддя – мировому судді, що виконує свої обов'язки без

винагороди. Термін же «мировий» слід вважати похідним від поняття «мир» у значенні «спокій», «порядок» (англ. peace, франц. paix). Саме для охорони державного і суспільного порядку виникають в історії європейських держав мирові суди та їх аналоги (мирові установи). Мирова юстиція – це взяті в сукупності система мирових судів, діяльність зі здійснення мировими судами своїх функцій, управління та нагляд за мировими судами (мирове судове відомство) [7, с. 41]. У ряді держав мировий суд є нижчою ланкою судової системи для розгляду дрібних кримінальних і цивільних справ, на яку покладено функцію примирення сторін. Уперше мировий суд виник в Англії в 14 столітті, пізніше – у Північній Америці в 17 столітті, у Франції наприкінці 18 століття. В Україні він діяв за часів Гетьманщини. У «Правах, за якими судиться малоросійський народ» йдеться про мировий суд, коли сторони, що вели спір, могли передавати його вирішення обраним ними особам. Суд здійснювався на підставі письмового запису, яким сторони зобов'язувалися беззаперечно виконати його постанову й уповноважували мирових суддів визначити в постанові накладання певної суми «заруки» на сторону, яка ухилитиметься від виконання постанови. У дореволюційній Росії мирові суди були запроваджені в ході судової реформи 1864 року [8].

У сучасному світі мирові суди дуже різняться між собою за такими критеріями: судовою юрисдикцією, вимо-

гами до кандидатів на посаду мирового судді, строком повноважень суддів, можливістю оскарження рішень мирових судів та багато іншого. Так, наприклад, в Італії мировий суддя не є професійним юристом і розглядає лише цивільні справи з невеликою сумою позову, а в Ізраїлі мировий суддя – професійний юрист, який крім цивільних і сімейних розглядає кримінальні справи та може призначити покарання у вигляді позбавлення волі на строк до семи років; якщо у Бразилії мирових суддів обирає населення прямим, загальним і таємним голосуванням, то в Новій Зеландії їх призначає Генерал-губернатор; якщо в Російській Федерації (РФ) районний суд є вищою судовою інстанцією для мирових судів, то в Південно-Африканській Республіці (ПАР) рішення мирового суду є остаточним і перегляду не підлягає. У країнах англосаксонської правової сім'ї навіть і назви такої немає – мирові суди, а суди найнижчого рівня в різних штатах і територіях називаються «місцевими», «магістратськими» чи «судами малих сесій» (Австралія), «магістратами» (Англія та Уельс, Канада, Нова Зеландія, Мальта), «судами дрібних позовів» – small claims court (ПАР), «муніципальними міськими» чи «поліцейськими судами», «судами графств» чи «судами загальних сесій» (США). У Франції ці суди мають назву «трибунали малого процесу», а у ФРН аналогами мирових судів є «дільничні суди» [9].

Дотримуємося думки, що впровадження інституту мирового суду в Україні є не лише можливим, а навіть украй необхідним. Вітчизняний дослідник О.В. Гетманцев зазначає, що створення інституту мирових судів в Україні є потребою сьогодення. Обґрунтував він це тим, що вони розвантажать місцеві суди, створять додаткові можливості для підготовки кадрів для роботи в судах загальної юрисдикції і додаткові гарантії доступності правосуддя для населення [1, с. 58-62].

Дослідження мирових судів в Україні знайшло своє відображення у

вигляді Концепції законопроекту «Про мирових суддів» [10].

Вважаємо, що до створення інституту мирового суду в Україні необхідно підійти з абсолютно нового ракурсу створення судових установ. Не викликає сумнівів, що сучасна судова влада в Україні не є досконалою і потребує повної реформи. Тому потрібно розпочати із запровадження мирового суду на зовсім інших засадах побудови судової системи, і якщо цей досвід виявиться вдалим, поступово змінити судоустрій України в цілому.

Пропонуємо наступну модель інституту мирового суду в Україні.

По-перше, інститут мирових судів повинен входити до системи судоустрою України, а саме до судів загальної юрисдикції. Відповідно до ст. 124 Конституції України, правосуддя в Україні здійснюється виключно судами. Делегування функцій судів, а також привласнення цих функцій іншими органами чи посадовими особами не допускається [11]. До речі, у вищезгаданому законопроекті «Про мирових суддів» інститут мирових судів не входить до системи судів загальної юрисдикції, що, на наш погляд, є делегуванням функцій судів іншим органам, що прямо заборонено ст. 124 Конституції України.

Вбачаємо, що мирові суди повинні утворюватися поряд із вже існуючими судами першої інстанції з розгляду цивільних та кримінальних справ. Мирові суди не повинні знаходитися в підпорядкуванні в місцевих судів, а повинні існувати паралельно, лише допомагаючи зняти навантаження із судів першої інстанції.

По-друге, до компетенції мирового суду повинні входити цивільні справи із визначеною певними межами невеликою сумою позову, деякі категорії сімейних справ, кримінальні справи за статтями, санкції яких не передбачають покарання у вигляді позбавлення волі або обмеження волі, а також штраф, який би не перевищував встановлених меж.

По-третє, вважаємо, що вимоги до кандидатів на посаду мирового судді повинні бути такими самими, як і до кандидатів на посаду судді судів першої інстанції. Тобто, відповідно до ст. 64 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» на посаду судді може бути рекомендований громадянин України, не молодший двадцяти п'яти років, який має вищу юридичну освіту і стаж роботи в галузі права не менше трьох років, проживає в Україні не менше десяти років та володіє державною мовою [12], а також, відповідно до цього закону, під вищою юридичною освітою розуміється вища юридична освіта, здобута в Україні за освітньо-кваліфікаційним рівнем спеціаліста або магістра, а також вища юридична освіта за відповідним освітньо-кваліфікаційним рівнем, здобута в іноземних державах та визнана в Україні в установленому законом порядку. Під стажем роботи в галузі права розуміється стаж роботи особи за спеціальністю після здобуття нею вищої юридичної освіти за освітньо-кваліфікаційним рівнем не нижче спеціаліста.

Судді мирового суду повинні не призначатися, а обиратися на посаду для уникнення заполітизованості судової влади. Адже незважаючи на те, що згідно з Конституцією України судова влада становить окрему гілку влади, є очевидним, що призначення на посаду судді Президентом України має прямий політичний вплив на всю судову систему.

Порядок обрання на посаду судді повинен здійснюватися відповідно до вимог ст. 66 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» із дотриманням певних особливостей. Отже, пропонуємо наступний порядок обрання мирових суддів:

1) розміщення Вищою кваліфікаційною комісією суддів України на своєму веб-порталі оголошення про проведення добору кандидатів на посаду мирового судді, опублікування такого оголошення у визначених нею друкованих засобах масової інформації;

2) подання особами, які виявили бажання стати мировим суддею, до Вищої кваліфікаційної комісії суддів України відповідної заяви та документів, визначених Законом України «Про судоустрій і статус суддів»;

3) здійснення Вищою кваліфікаційною комісією суддів України на основі поданих кандидатами на посаду судді документів перевірки відповідності осіб вимогам, установленим до кандидата на посаду судді, та організація проведення щодо них спеціальної перевірки в порядку, визначеному законом;

4) складення особами, які відповідають установленим вимогам до кандидата на посаду судді, іспиту перед Вищою кваліфікаційною комісією суддів України на виявлення рівня загальних теоретичних знань у галузі права;

5) формування Вищою кваліфікаційною комісією суддів України списків кандидатів, які успішно склали кваліфікаційний іспит на посаду мирового судді, для подання на розгляд зборам суддів вищого спеціалізованого суду;

6) розгляд зборами суддів вищого спеціалізованого суду списків кандидатів на посаду мирових суддів та проведення таємного голосування для обрання мирових суддів;

7) затвердження мирових суддів головуючим на зборах суддів вищого спеціалізованого суду в результаті проведеного таємного голосування.

У кожному мировому суді повинні обіймати посади 9 мирових суддів на строк 9 років, з можливістю переобрання. При цьому кожні три роки одна третина складу суду повинна оновлюватися. Такий принцип ми запозичили у міжнародного суду ООН, де склад суду оновлюється таким же чином [13].

Судовий розгляд повинен здійснюватися суддею одноособово. Вибір судді проводиться автоматизованою системою документообігу.

Наступним кроком є вирішення питання про можливість оскарження рішень мирових судів. В існуючому Законопроекті «Про мирових суддів»

оскарження рішень мирового суду взагалі не передбачено. Однак вважаємо необхідним заснування можливості оскарження рішень мирових суддів відповідно до ст. 55 Конституції України та пропонуємо запровадити досить специфічну систему оскарження [11]:

1. Можливість апеляційного оскарження буде надаватися особам шляхом подання апеляційної скарги до того ж самого мирового суду, де було винесено оскаржуване рішення. Судовий розгляд буде здійснюватися колегіально, шляхом обрання трьох суддів. Причому сторони матимуть право самостійно обрати двох суддів, які потім самостійно оберуть третього суддю. Цей досвід запозичено із практики вирішення спорів Міжнародним Комерційним Арбітражним Судом.

2. Оскарження рішення мирового суду як апеляційної інстанції можливе шляхом подання касаційної скарги до Вищого спеціалізованого суду.

Підсумовуючи викладене, варто зазначити, що ідея створення мирових судів в Україні є цілком обґрунтованою і небезпідставною. За існуючого перевантаження місцевих судів створення мирового суду як паралельного, самостійного інституту є вкрай необхідним. При цьому мирові суди обов'язково будуть входити до системи судоустрою України і будуть реалізовувати положення ст. 55 Конституції України. Зрозуміло, що впровадження цього інституту потягне за собою необхідність внесення численних змін до чинних нормативно-правових актів, але за успішного втілення в життя наведеної вище моделі мирового суду з'явиться можливість реформувати судову систему в цілому та вийти на якісно новий, європейський рівень здійснення правосуддя в нашій державі.

Ключові слова: мировий суд, судоустрій, мировий суддя, модель мирового суду.

Стаття присвячена дослідженню інституту мирових судів у зарубіжних країнах та доведенню необхід-

ності запровадження цієї судової інстанції в Україні. У статті наведена можлива модель мирового суду в Україні із зазначенням ключових засад його функціонування.

Статья посвящена исследованию института мировых судов в зарубежных странах и доказыванию необходимости существования такой судебной инстанции в Украине. В статье указана возможная модель мирового суда в Украине с упоминанием ключевых основ его функционирования.

This article is researching the institute of magistrates' courts of foreign countries and it proofs the necessity of magistrate court existence in Ukraine. The article shows the possible model of magistrate court in Ukraine with specified key principles of its functioning.

Література

1. Гетманцев О.В. Историчні та процесуальні аспекти створення і діяльності мирових судів в Україні // Науковий вісник Чернівецького університету. – 2004. – Вип. 236. Правознавство. – С. 58-62.

2. Кампо В.М. Чи потрібні нам мирові судді? // Український юрист. – 2004. – № 11 (23). – С. 88.

3. Тертишник В.М. Суд присяжних і мирові судді: історичний досвід, перспективи становлення та актуальні проблеми / В.М. Тертишник, О.І. Тертишник // Наук. вісник Дніпропетровського юридичного інституту МВС України. – 2000. – № 3. – С. 84-90.

4. Шигаль Д.А. Мировий суд і реформування сучасної судової системи України // Сучасні проблеми юридичної науки: стан і перспективи розвитку : тези доповідей та наук. повідомлень учасників наук. конф. молодих учених та здобувачів. – Х., 2005. – С. 37-39.

5. Шишкін В.І. Судові системи країн світу : навч. посібник. – Ч. 1. – К., 2001. – С. 336.

6. Бурій А., Тарантула Р., Тополевський Р., Тополевська Л. Міжнародний досвід діяльності інститутів мирового судді, суду присяжних, народних засідателів та пропозиції щодо можливостей його за-

- стосування в Україні : посібник // Регіональний громадський фонд «Право і Демократія». – 2009. – С. 131.
7. Чехович В.А. Міровий суд / В.А. Чехович // Юридична енциклопедія : в 6 т. / Редкол.: Ю.С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. – К. : Вид-во «Українська енциклопедія» імені М.П. Бажана, 1998–2004. – Т. 3: К–М. – 2001. – С. 792.
8. Хавронюк М. Чи потрібні Україні мирові суди // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.scourt.gov.ua/>.
9. Гетманцев О.В. Історичні та процесуальні аспекти створення і діяльності мирових судів в Україні // Науковий вісник Чернівецького університету. – 2004. – Вип. 236. Правознавство. – С. 58-62.
10. Концепція законопроекту «Про мирових суддів» // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.aj.org.ua/lang-ua/temi-18/page-1/show-246>.
11. Конституція України : прийнята 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
12. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 7 липня 2010 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 41-42, 43, 44-45. – Ст. 529.
13. Міжнародний суд ООН // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.icj-cij.org/homepage/ru/>.

